

СЛОВО О ДРАГОЈЛУ ДУДИЋУ
поводом отварања изложбе
„ДРАГОЈЛО ДУДИЋ 1887—1941.“

Александар Јанић,
председник РО СУБНОР СРС

Београд
7. 12. 1987. год.

Другарице и другови,

дозволите ми да вас најсрдачније поздравим у име Републичког одбора Савеза удружења бораца народноослободилачког рата Србије. Изложба „Драгојло Дудић 1887—1941.“ поводом стогодишњице његовог рођења, коју је припремио Историјски музеј Србије, непосредније осветљава лик и дело једног великана слободарске Србије.

Драгојло Дудић је рођен у Клинцима недалеко од Ваљева, у време када су сељаци у Србији живели под великим теретом муко-трпног рада и експлоатације. Због тешких материјалних прилика и немања радне снаге у породици, Драгојло је тек у десетој години пошао у основну школу. Завршио је са одличним успехом, али није могао да настави школовање. Остало му је да као пољопривредник настави учење и образује се уз рад, да споји књигу и пољопривреду. Родитељи му пружају солидно васпитање у здравом народном духу.

У општини Петница, 1904.. године ради као сеоски деловођа, а 1909, као писмен и бистар младић, регрутован је у болничке јединице српске војске. По повратку из војске ради у своме селу. Оснива породицу и усавршава начин обраде земље, гајење биља и воћака. Његово имање узорно обрађивано, подстицало је напоре многих за унапређење пољопривреде.

Драгојло Дудић, као припадник Дринске дивизије, 1912. године учествује у Кумановској бици и у другим борбама за ослобођење Македоније од Отоманског царства. Касније, готово без предаха, доживљава голготу српске војске у њеном повлачењу кроз гудуре Албаније до Крфа.

Упркос тешком животу у условима вишегодишњег исцрпљујућег рата, Драгојла не напушта жеља за читањем и образовањем. У рату је успео и да научи енглески језик. Схватио је већ у то

време да су социјализам и борбени савез сељака са радничком класом једини пут ка истинској слободи.

По повратку из рата, Драгојло Дудић постаје члан тек основане Комунистичке партије Југославије. Почетком 1920. године формирао је у овом селу партијску ћелију, која га бира за свог првог секретара. Исте године изабран је и за делегата КПЈ на Вуковарском конгресу. Те године, постаје деловођа комунистичке општине у Ваљеву, која је решењем злогласне „Обзване“ суспендована јануара 1921.

Али, Драгојло и тада не престаје да се бори. Неуморно пише чланке у разним јавним гласилима. Као власник листа, издаје „Глас радника и сељака“ у Ваљеву.

Поред тежачког рада и политичког деловања, Драгојло Дудић пише и у Зборнику сељака књижевника и објављује „Животопис“, затим „На истом путу после 20. година“ и „Кафана на селу“. Илегална штампарија на Драгојловом узорном имању доприноси да се писана реч истине више шири Србијом.

Његова популарност расте у народу. За члана месног комитета КПЈ у Ваљеву изабран је 1936, а годину дана касније бива ухапшен. Полиција, оптерећена мржњом и страхом од социјалних промена, третира Драгојла као „опасног комунисту“.

На дан напада фашистичке Немачке на Совјетски Савез, 22. VI 1941. г., Драгојло организује саветовање комуниста Ваљевског округа о одлуци ЦК КПЈ за припремање устанка. Седам дана након тога, он постаје политички комесар Колубарске чете Ваљевског НОП одреда. Међу првима, бори се против Немаца, као и његово троје деце.

У свој *Дневник 1941*, између осталог, записао је: „Вечера у пољу“, у ноћи. Имали смо кувано јело. О томе не могу дати своју оцену, јер за мене није стигло. Код нас у одреду постоји принцип да људи из руководства у погледу уживања својих права долазе на задње место, а у погледу дужности на првом...“

Ово ваља чути као поуку и данас, због актуелности. Овај и многе друге принципе наше етике и борбе о којима пише Драгојло у свом *Дневнику*, стварали су комунисти заједно са Титом, борцима и народом и доследно их поштовали, предњачећи личним примером.

Борци Колубарске чете су рекли, да никад неће заборавити свог команданта, Чичу Драгојла, енергичног, храброг, вредног и неуморног и изнад свега хуманог и праведног човека. Красила га је љубав према људима и разумевање сељачких проблема.

Издаја четника тешко га је погодила. Драгојло је говорио: „Догодило се то да уместо борбе против фашистичких разбојника водимо борбу са својом браћом, уместо да проливамо непријатељску крв, ми се међусобно крвимо. Уместо да људи Драже Михаиловића пресретну непријатељске камионе и отимају, они пресећу наше камионе и отимају оно што је српски народ издвојио од својих уста и дао за народну борбу... то је издајство. То је борба против свог сопственог — рођеног народа.“

Септембра месеца 1941. Драгојло Дудић учествује на историјском војно-политичком саветовању у Столицама, а 17. новембра изабран је за председника Главног народноослободилачког одбора Србије. Као и увек неуморан, Драгојло је у ослобођеним местима организовао народноослободилачке одборе, дајући им и прва упутства за рад.

У том тренутку најпречи задатак био је да се оствари мобилизација свих расположивих снага за помоћ ослободилачкој борби, организовање позадине и њено чврсто повезивање са фронтом оружане борбе, регулација живота и рада грађана и обезбеђивање њихових животних потреба.

Не мирећи се са првим поразом, јаке фашистичке снаге немачке оружане силе и њихове слуге, надићевско-четничке јединице, организовале су велику противофанзиву и кренуле у напад на Ужичку републику, на прву слободну територију у Европи.

У тој борби, само дванаест дана од избора за председника највишег органа нове народне власти, 17. XI 1941. у Ужичку, Драгојло Дудић гине на Мачкату 29. новембра 1941. године. Он је, поступајући у свему доследно свом револуционарном, хуманом и прогресивном уверењу, херојски пао бранећи Ужичку републику.

Другарице и другови,

експонати на овој изложби су само део плодног и напорног животног пута и дела неуморног прегаоца и народног хероја Драгојла Дудића, напредног земљорадника, племенитог супруга и оца, узорног комунисте и ратника, револуционара и писца, који је оставио за собом незаборавно човекољубље и револуционарно дело. Његов *Дневник 1941.* даје истиниту слику о расположењу српског народа у западној Србији и његовом устаничком полету у првој години оружане борбе против злогласног фашистичког завојевача и његових слугу, домаћих издајника, са безброј поука и порука за данашњицу и будућа поколења.

Другарице и другови,

изложба о животу и раду народног хероја Драгојла Дудића је овим отворена.

Хвала!

Београд, 7. 12. 1987. год.